

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka,
glavni i odgovorni urednik časopisa
*Defendologija i Sociološki diskurs***

NACIONALNI IDENTITET I BEZBJEDNOST-DIJALEKTIČKO JEDINSTVO

Nacionalni identitet je jedna od tradicionalnih krunskih društvenih vrijednosti i može se definisati kao konstrukcija „drugog“ putem artikulacije razlika. Njegov opstanak je ugrožen efektima globalizacije pa se stoga pitanje nacionalnog identiteta počelo sve češće posmatrati iz ugla ozbiljne nevojne, neoružane prijetnje bezbjednosti nacije. Impuls zaštite nacionalnog identiteta (političkog, kulturnog, ekonomskog, socijalnog, moralnog) od urušavanja i ugrožavanja sa strane je izuzetno jak, jer je u prirodi ljudi da teže izolacionizmu i izgradnji kolektivnog života koji neće biti kontaminiran kontaktima sa „drugim“. **Nacionalna država je i dalje jak faktor nacionalnog identiteta i kulturne diferencijacije.** U određenju identiteta mora se krenuti od pojma etniciteta. Etnicitet (etnička grupa) je dio društva koji se od njegove većine razlikuje po zemlji porijekla i kulturi, te jeziku, rasi i vjeri. Etnički identitet je osjećaj i oznaka pripadnosti etničkoj grupi i predstavlja istovremeno svjesni i nesvjesni doživljaj suštinske samoistovjetnosti i kontinuiteta vlastitog „ja“ tokom dužeg vremena, bez obzira na njegove promjene tokom istorije (Trebješanin, 2001:226-227). Na osnovu navedenog, nacionalni identitet se određuje kao skup svih obilježja nacionalnog bića i društva koje živi unutar i van njega i po kojem se razlikuje od drugih društava. **U korelaciji kulture, identiteta i bezbjednosti nastao je pojam socijetalne bezbjednosti.** Ova bezbjednost je vezana za bezbjednost identiteta jer, kad država izgubi suverenitet prestaje postojati kao država, dok nacija opstaje, ali kad društvo ili nacija izgubi identitet prestaje da postoji kao nacija. Zbog tog su u današnjim uslovima pitanja kulture i nacionalnog identiteta opravdano postala bezbjednosna pitanja. Procesi integracije i fragmentacije po političkim, kulturnim, ekonomskim, regionalnim, etno-nacionalnim i religioznim osnovama upućuju na potrebu fokusiranja na koncept bezbjednosti identiteta, posebno na nacionalnom planu. Male nacije i društva su podložnije djelovanjima na nacionalni identitet, te one moraju da obrate posebnu pažnju na njegovu zaštitu. Najbolji

primjer za to je djelovanje na nacionalni identitet srpske nacije na prostoru Republike Srpske. Djelovanja su ispoljena na raznim poljima, političkim, ekonomskim, kulturnim, socijalnim, moralnim, nametanjem apstraktnih pojmova, a sve s ciljem gubljenja nacionalnog identiteta. Kriterijum identiteta ne mora da bude isključivo nacionalna pripadnost, već izvjesna potkultura: vjerska, etnička, rasna, pripadnost određenim društvenim grupama, politička orijentacija itd., jer je identitet socijalna konstrukcija i nije inherentan na promjene i adaptacije. Jedan od problema bezbjednosti identiteta je prenaplašavanje pitanja nacionalizma koji stvara razdor između etničkih, vjerskih i kulturnih grupa. Ukoliko rezultuje nasiljem, dolazi do pojave tzv. „**socijetalne bezbjednosne dileme**“ u okviru koje se bezbjednost jedne nacionalne grupe pretvara u ugrožavanje bezbjednosti druge grupe. Ovo može da postane izvorom i uzrokom mnogo ozbiljnijih oblika ugrožavanja bezbjednosti, posebno u situacijama pojave tzv. „efekta babuške“, gdje fragmentacija izaziva težnju za dodatnom fragmentacijom, čak i do političko-pravnih entiteta koji nisu samoodrživi. Kao determinanata identiteta, zloupotreba religije može da bude „ugrožavajući“ faktor, jer je religiozni identitet stariji od nacionalnog. Činjenica je da se kultura može braniti samo kulturom, a ukoliko evropeizacija ili internacionalizacija ugrožava nacionalni identitet, on se mora pojačati na nacionalnom nivou jer je kultura postala bezbjednosna politika. Stvaranje neke forme supraidentiteta dovelo bi nesumnjivo do odumiranja nacionalnog identiteta, mada je postojanje određenih formi hibridnih regionalnih identiteta prisutno. Bitno je razlikovati tri načina konstruisanja identiteta: *prostorni*, *vremenski* i *etički* (Ejdus, 2008:68). *Prostorni* identitet artikuliše različitost prateći geografske granice i potvrđujući podijeljenost prostora na kategorije „unutra“ i „spolja“. *Vremenski*, odnosno *temporalni* identitet konstruiše se artikulacijom različitosti tokom vremena, a *etički* kao diskurzivno konstruisano osjećanje odgovornosti „sebe“ prema „drugome“. **U konceptu socijetalne bezbjednosti, identitet zauzima poziciju centralnog referentnog šticeenog objekta.** Ukoliko se nacije posmatraju kao „zamišljene zajednice“, nacionalni identitet zavisi upravo od postojanja stabilnih i ugrožavajućih „drugih“, te razvoja političke kulture, demokratije i pravne države. Politička kultura oblikuje društvene odnose u svijetlu poimanja države, demokratije, državljanstva i bezbjednosti (Schulze, van den Brink, 2006:53–54). U fokusu bezbjednosti, sa stanovišta političke kulture, postoji nekoliko pitanja od kojih su dominantna ideja bezbjednosti građana i kompetencija subjekta koji trebaju biti nosilac odgovornosti za bezbjednost. Važnu ulogu igra i pitanje istorijske pozadine, koje oblikuje kolektivna sjećanja koja se reflektuju na kulturu kroz istoriju. Prihvatanje stavova, ponašanja i običaja, manifestovano kroz institucionalne strukture, utiče na prethodno spomenuta pitanja. Politička kultura snažno djeluje na politički sistem na koji se odnosi. Pod ovim okolnostima, politički sistem oblikuje

političku kulturu, manifestujući institucionalno stavove, norme i ponašanje. Politička kultura je relativna konstanta političkog sistema u mjeri u kojoj je predmet istorijskih promjena i određene vremenske dinamike. Refleksija političke kulture na bezbjednost, kroz stratešku kulturu, ogleda se kroz kreiranje tipova kulture koji u mnogome determinišu političko ponašanje u domenu bezbjednosti. Koncepti kulture i identiteta takođe mogu biti od koristi u tumačenju pojedinih političkih odluka i strategija, kao i njihovih posljedica. Strateška kultura reguliše interese definišući i određujući pravilnost postupaka, dok s druge strane, kreirajući i obnavljajući kolektivne identitete, politička i strateška kultura konstituišu interese. U svakom trenutku može postojati nekoliko alternativnih diskursa u odnosu na koje dominantna politička i strateška kultura mora da se brani. Politička i strateška kultura u Republici Srpskoj se može opisati kao tenzija između dvije grupe principa, jedne utemeljene u modernom dobu i druge, utemeljene u tradiciji. Na određen način, srpski narod u Republici Srpskoj ostaje razapet između različitih, ponekad i nespojivih obrazaca nacionalne i državne identifikacije. Prvi obrazac predstavlja model demokratske strateške kulture, dok je drugi obrazac patriotska strateška kultura. Postoji i treći model demokratsko-saborne strateške kulture, koji kombinuje elemente dva prethodno podijeljena i suprotstavljena modela. Ova kultura je jedinstvena, ali i ambivalentna, jer u sebi sadrži kontradiktorne osobine kao što su kolektivizam i individualizam, slobodarstvo i podaništvo, herojstvo i inertnost, zadružnost i podijeljenost, gostoljublje i nepovjerenje. *Demokratski model strateške kulture.* proizvod je relativno kratkog perioda u istoriji srpskog naroda, u kome je srpska nacija bila orijentisana ka unutrašnjoj emancipaciji i bila manje-više demokratski ustrojena. Aksiomatsko uvjerenje zagovornika ovog modela strateške kulture je da Evropa i Zapad nedvosmisleno predstavljaju kulturno, političko i civilizacijsko uporište ili destinaciju Republike Srpske. Ova strateška kultura projektuje građanski i vremenski definisan nacionalni identitet. Zbog turbulentne istorije prostora na kojem se nalazi Republike Srpska, skromne veličine i nemogućnosti da iz komplikovane geopolitičke pozicije nastupa samostalno, ovaj kulturni model podstiče Republiku Srpsku na ostvarivanje unutrašnje društvene emancipacije i međunarodne ekonomske, kulturne, socijalne, političke i bezbjednosne integracije. Budući da počiva prevashodno na modernom procesu unutrašnje individualne i socijalne emancipacije, snaga ovog diskursa je direktno proporcionalna jačini unutrašnjih pritisaka, a negativno proporcionalna jačini pritisaka koji dolaze spolja.